

3.6. ZAŠTITA OKOLIŠA, PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE

Okoliš, krajobraz, prirodnu i kulturnopovjesnu baštinu često je teško, ako ne i nemoguće, zasebno razmatrati (analizirati, štiti, unapređivati,...) zbog njihove međusobne isprepletenosti i interaktivnog odnosa spram čovjekovih intervencija u prostoru.

Zaštita okoliša kao cjeline i pojedinih dijelova provodi se po više osnova, a poglavito temeljem načela i odredbi:

- Ustava Republike Hrvatske,
- Zakona o zaštiti okoliša,
- Zakona o zaštiti prirode,
- Zakona o zaštiti spomenika kulture,
- Zakona o prostornom planiranju,
- Zakona o vodama,
- Zakona o šumama,
- niza drugih zakona, pravilnika i normi.

Podjela na poglavlja i teme proizašla je prvenstveno iz zadržavanja područja koja odredbe temeljnih zakona naročito reguliraju, te osnovne strukture Plana:

3.6.1. Okoliš

“Okoliš je prirodno okruženje: zrak, tlo, voda i more, klima, biljni i životinjski svijet u ukupnosti uzajamnog djelovanja i kulturna baština kao dio okruženja kojeg je stvorio čovjek”.

Kao jedan od najvažnijih dokumenata zaštite okoliša (i podloga za izradu prostornih planova) Zakonom o zaštiti okoliša određen je Program zaštite okoliša županije koji će sadržavati osnovne ciljeve, uvijete i mjerila zaštite okoliša u cjelini, prioritetne mjere po sastavnim dijelovima i pojedinačnim prostornim cjelinama, te načela i smjernice.

Program će se izraditi temeljem Izvješća o stanju okoliša koje će sadržavati podatke o stanju okoliša, utjecaju pojedinih zahvata i svih drugih nepovoljnih utjecaja, ocjenu provedenih mjera i njihove učinkovitosti, procjenu izrade novih dokumenata ili izmjene i dopune postojećih,...

Program zaštite okoliša Bjelovarsko-bilogorske županije, pa ni cjelovito Izvješće o stanju okoliša još nisu izrađeni, te je za potrebe izrade Plana u suradnji sa Uredom za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove, graditeljstvo i zaštitu okoliša izrađena preliminarna analiza stanja okoliša u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (temeljem koje će se odrediti ciljevi i glavni prioriteti zaštite okoliša). Pri tome su se zbog nedostatka odgovarajućih podataka najveći problemi ukazali upravo kod određivanja ekoloških karakteristika nosivosti, kapaciteta i održivosti prostora, granica njegove ugroženosti i potencijalne strukture ekoloških rizika, a čije je poznavanje osnova za izradu Plana koji će stvarno osigurati provođenje načela održivog razvoja, te racionalnog korištenja i zaštite prostora.

3.6.1.1. Zrak

Na području Županije nema velikih energetske postrojenja, a osnovni energenti u gospodarstvu (pa sada već i u domaćinstvima) su plin i električna energija, odnosno takozvani “čisti energenti”.

Ni u industriji, ni u gospodarstvu nema izrazitih onečišćivača (crne i obojene metalurgije, prerade nafte, kemijske i farmaceutske industrije i sl.). Prehrambena, drvoprerađivačka, metaloprerađivačka i tekstilna industrija karakteristična za Županiju, nisu po svom karakteru veći onečišćivači zraka.

Stoga je na bazi dosada izvršenih pojedinačnih mjerenja kakvoće zraka i iskustava drugih sličnih sredina moguće zaključiti kako su onečišćenja iz energetskih izvora, industrije i gospodarstva u granicama odnosno ispod dozvoljenih vrijednosti, te da se područja II. kategorije zraka mogu očekivati samo u najužim pojasevima industrijskih zona Bjelovara i Daruvara, te oko većih industrijskih postrojenja u Siraču, Velikim Zdencima, Garešnici i Garešničkom Brestovcu.

Tvrtka Kamen d.d. iz Sirača (proizvodnja vapna, hidratizacija vapna i proizvodnja veziva i žbuka) provela je jedno mjerenje emisija u zrak kojim je utvrđeno višestruko veća količina anorganske prašine od dozvoljene, a koja se zbog specifične lokacije (uz nalazišta kamena) strujanjem zraka širi na okolne prvenstveno šumske i dijelom poljoprivredne površine. Problem je još naglašeniji obzirom da su u neposrednoj blizini Prostornim planom općine Daruvar evidentirani posebni rezervati šumske vegetacije Skupiduša i Komnenić brdo te Zaštićeni krajolik Dolina Bijeje.

Specifičan oblik onečišćenja zraka organskim i neorganskim prašinama pojavljuje se sezonski i oko silosa i sušara žitarica, a značajan je prvenstveno zbog često pogrešno lociranih postrojenja (centar Bjelovara, naseljena područja Garešnice i Grubišnog Polja,...).

Grad Bjelovar (najveće naselje Županije sa najgušćim prometom) počeo je na dva mjerna mjesta (prometna ulica u centru grada i industrijska zona) pratiti stupanj onečišćenja zraka (dima i SO₂). Tijekom dosadašnjih mjerenja ustanovljene su relativno niske maksimalne dnevne i srednje vrijednosti tako da se za sada zrak u centru Bjelovara može svrstati u I. kategoriju, odnosno isti je čist ili neznatno onečišćen. U ostalim, manjim naseljima situacija je vjerojatno još povoljnija.

Obzirom na sve naprijed navedeno, može se zaključiti da je zrak u Županiji čist ili neznatno onečišćen, sa tek mjestimičnim jačim onečišćenjem prvenstveno anorganskim prašinama, te da su negativni utjecaji onečišćenog zraka na ostale dijelove okoliša minimalni i u pravilu lokalnog karaktera.

Značajnijih akcidenata koji bi onečistili zrak u Županiji tokom zadnjih nekoliko godina nije bilo.

O onečišćenjima od postrojenja izvan Županije (CPS Molve, INA Petrokemija, Kutina,...), te prekograničnih daljinskih prenosa nema podataka.

3.6.1.2. Voda

Bjelovarsko-bilogorsku županiju karakterizira mreža manjih i većih vodotoka pretežno nizinskih karakteristika, a kojih ogromna većina ima izvorište na području Županije. Stoga nivo onečišćenja ovisi isključivo o "našim" izvorima onečišćenja.

Glavni izvori onečišćenja su otpadne vode naselja i gospodarstva, ispiranje raznim herbicidima i umjetnim gnojivima tretiranih poljoprivrednih površina, te divljih, polulegalnih i napuštenih "odlagališta otpada" i smetlišta, prometnica i izvanrednih zagađenja od akcidenata.

Odgovarajuće riješenu odvodnju otpadnih voda u Županiji donedavna su imali samo veći gradovi (Bjelovar, Daruvar, Garešnica,...) i manja naselja sa značajnijim industrijskim postrojenjima (Hercegovac, Veliki Zdenci,...) koji su u stvari i bili glavni zagađivači. Usprkos tome, dio izvedenih kanalizacijskih sustava naselja i gospodarskih zgrada je relativno često završavao u vodotocima bez odgovarajućeg predtretmana (najčešće zbog nepovoljne konfiguracije terena i potrebe ili izgradnje više prečistača ili prepumpnih postrojenja). Shodno tome, mjerenjima je utvrđeno da su među zagađenijima vodotocima Česma nizvodno od Bjelovara, Toplica nizvodno od Daruvara i Ilova nizvodno od Grubišnog Polja, a nešto povoljniji pokazatelji su za Šovarnicu, Garešnicu, Ilovu i Bijelu.

Ostala naselja i manje gospodarske zgrade u pravilu još uvijek nemaju organiziranu odvodnju oborinskih voda, a problem se formalno rješavao izgradnjom nepropusnih septičkih jama koje će se redovito prazniti, a u praksi najčešće izgradnjom propusnih septičkih jama (sa upojnim bunarima) i gnojišta ili ispuštanjem otpadnih voda u putne i poljske jarke te vodotoke. Problem je postao "gorući"

povećanjem potrošnje vode i deterđentata, tako da je zadnjih godina značajno ubrzano planiranje i izgradnja sustava za odvodnju i prečišćavanje otpadnih voda i u manjim općinskim središtima.

Obzirom na sve gore navedeno može se zaključiti da su vodotoci Županije relativno onečišćeni, te stoga nije neočekivano ni evidentno smanjenje biološke raznolikosti i brojnosti pojedinih vrsta u velikom dijelu vodotoka (u nekim i drastično), a čemu je znatno doprinijela i geometrijska regulacija korita te nestanak nekih vrsta staništa.

Ranije velike poplavne i močvarne površine su regulacijom vodotoka i melioracijama u svrhu dobivanja kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta i za život ugodnijeg okoliša gotovo potpuno nestale, a to je uzrokovalo i znatne promjene ukupnog vodnog režima, čiji utjecaj na nizinske šume (kao najvažnije sačuvane biotope takvih prostora u Županiji) tek treba istražiti.

U nekoliko zadnjih godina značajniji akcidenti na vodotocima (prvenstveno Česmi i Ilovi) događali su se (prema praćenju) u prosjeku jedan puta godišnje, obično u srpnju ili kolovozu, za vrijeme niskog vodostaja. Zbog nekontroliranih ispuštanja većih količina gnojnice s farmi u pritoke Česme i Ilove, te zbog kvarova na uređajima za pročišćavanje otpadnih voda naselja i tvrtki, dolazilo je do kratkotrajnih ali jakih onečišćenja, koja su pogubno utjecala na floru i faunu vodotoka (pomor ribe, rakova,...). Do sličnih izljeva vjerojatno je dolazilo i češće, ali u vrijeme viših vodostaja vanjski efekti nisu bili tako vidljivi.

3.6.1.3. Tlo

Tla na području Županije su relativno kvalitetnog pedološkog sastava i strukture (pretežito lesivirana i pseudoglejna, umjereno ograničeno obradiva i ograničeno obradiva), u višim dijelovima slabo osjetljiva, a u nižim jako osjetljiva na kemijske polutante. Preko trećine je obraslo šumom.

U smislu zaštite, tla imaju slijedeće funkcije:

- prirodne funkcije kao što su:
 - životna osnova i životni prostor za ljude, biljke, životinje i organizme u tlu,
 - sastavni dio prirodnog potencijala, osobito sa svojim kružnim tokovima vode i hranjivih tvari,
 - razgradnje, filtera, rezerve i pretvorbe tvari,
- funkcija arhiva prirodne i kulturne povijesti,
- gospodarske funkcije:
 - ležište sirovina,
 - površina za naseljavanje i rekreaciju,
 - za biljnu proizvodnju,
 - za ostale načine gospodarskog i javnog korištenja, promet, opskrbu i odvodnju.

Tla se onečišćuju na više načina, a prvenstveno:

- intenzivnom obradom poljoprivrednog tla koja je u Županiji ipak ograničena na relativno male površine (kojima su gospodarili poljoprivredni kombinati), dok je na najvećem dijelu poljoprivrednih površina u privatnom vlasništvu primjena kemijskih sredstava (pesticida i umjetnih gnojiva) ipak bila ograničena,
- taloženjem štetnih spojeva i teških metala iz voda (poplavni dijelovi su najzagađeniji), zraka i otpada posebice u blizini industrijskih objekata, rudarskih djelatnosti i duž značajnih prometnica,
- nekontroliranim odlaganjem svih vrsta otpada ("divljih deponija" otpada različitih veličina je više od 150)
- neadekvatno riješenim odlaganjem rudarske jalovine i otpadnog materijala građevinske industrije, kojim se bitno mijenja kvaliteta tla, a nerijetko i sustav površinskih i podzemnih voda

- raštrkanom izgradnjom i nepotrebnim širenjem građevinskih područja, čime se za duže vrijeme i bez prethodne sanacije onemogućava bilo kakva druga upotreba tla.

U nekoliko zadnjih godina dogodilo se više akcidenata koji su uzrokovali znatna, srećom samo lokalna onečišćenja tla, površinskih i podzemnih voda:

- prometne nezgode nakon kojih je u ukoliš istekla veća količina nafte i naftnih derivata, a posljedice su registrirane i nakon više od godinu dana od događaja,
- procurivanja (dotrajalog) cijevnog transportnog sustava kapljevine na naftnom polju Šandrovac, a posljedice se još uvijek saniraju.

Međutim, usprkos svemu, na području Županije tlo je još uvijek relativno očuvano, posebno u odnosu na tla većine zapadnoeuropskih zemalja.

3.6.1.4. Buka

Karta buke čija je izrada predviđena odredbama Zakona o zaštiti od buke ni za jedan dio Županije nije izrađena, niti su provođena značajnija i sistematskija mjerenja razine buke.

Međutim, i bez toga može se ustvrditi da na području Bjelovarsko-bilogorske županije nema velikih izvora industrijske i komunalne buke (teška industrija, energetska postrojenja, aerodromi,...), a bučniji pogoni metaloprerađivačke i drvoprerađivačke industrije su u pravilu izdvojena, te je mješanje sadržaja koji stvaraju buku i koje ne treba štiti od buke, i sadržaja koji ne stvaraju buku i koje treba zaštititi od buke, minimalno.

Jedini konfliktni prostori su u stvari dijelovi naselja kroz koja (zbog neizgrađenih obilaznica) prolaze trase državnih i prometnijih županijskih cesta, prostori oko pojedinih sadržaja koje treba štiti od buke (bolnica, škola,...), a koji su, što zbog normalnog širenja naselja, što zbog novijih pogrešnih odluka, locirani u bučnijim zonama, te prostori oko pojedinih, pretežno 70-tih i 80-tih godina, pogrešno lociranih bučnijih sadržaja (silosa, manjih industrijskih postrojenja,...).

3.6.1.5. Otpad

Zbog vrlo loše situacije u zbrinjavanju komunalnog otpada (organizirano prikupljanje i adekvatno zbrinjavanje riješeno je praktički samo na područjima gradova Bjelovara i Garešnice, te nekoliko susjednih općina) relativno velike površine Županije ugrožene su nekontroliranim odlaganjem istoga. Procjenjuje se da je broj većih i manjih "divljih deponija" i polulegalnih odlagališta veći od stopedeset, a koje okoliš onečišćuju direktno, samim prisustvom, ali i indirektno nekontroliranim otjecanjem zagađenih procjednih voda u podzemlje i vodotoke, nekontroliranim paljenjem i samozapaljenjem,...

Neopasni tehnološki otpad se dijelom sakuplja i koristi kao sekundarna sirovina, dijelom odlaže na odlagališta komunalnog otpada, ali jednim dijelom se još uvijek nekontrolirano odlaže na "divlje deponije". Posebno je kritična situacija sa rudarskom jalovinom i građevinskim otpadom, koji zbog velikih količina mijenjaju krajolik, te utječu na sustav površinskih i podzemnih voda.

Opasni otpad se jednim dijelom uspješno sakuplja (otpadna ulja, masti, emulzije,...), ali jedan dio opasnog tehnološkog i veći dio opasnog otpada iz kućanstava još uvijek se nekontrolirano odlaže i onečišćuje tlo i vode. Na području Županije nalazi se i jedno od rijetkih odlagališta opasnog otpada (taložnica za skladištenje otpadnih fluida u Šandrovcu), koje je nakon perioda više-manje neadekvatnog odlaganja 1998. godine uspješno sanirano i odgovarajuće uređeno.

3.6.1.6. Procjena stanja

Iz svega gore navedenog vidljivo je da su granice ekološke nosivosti pređene kod većine većih i nekoliko manjih vodotoka, te možda u neposrednoj blizini nekoliko industrijskih postrojenja, a da je okoliš na području Županije u najvećem dijelu još uvijek relativno očuvan, što ukoliko se adekvatno iskoristi, može biti velika komparativna prednost, posebno u odnosu na većinu zapadnoeuropskih zemalja, a imajući u vidu izrazito poljoprivredna obilježja Županije.

Trenutačno, okoliš najviše ugrožava neorganizirano i nekontrolirano odlaganje komunalnog i neopasnog tehnološkog otpada, te većinom nepotrebno širenje građevinskih područja naselja.

3.6.2. Krajobraz

Krajobraz ili krajobraz u prostornoplanerskom kontekstu označava cjelovitu prostornu, biofizičku i antropogenu strukturu. Obzirom na postanak, stupanj antropogenih promjena i način korištenja prostora, krajobraz se općenito može razvrstati u tri karakteristična oblika:

- prirodni krajobraz ili biofizička struktura oblikuje se u pojedinačne tipove unutar kojih među elementima vlada određeni strukturni red i zakonitost,
- kultivirani krajobraz ili pretežno ruralna struktura pokazuje još gotovo sve značajke prirodnog krajobraza, ali se pod utjecajem antropogenih promjena raščlanjuje u manje cjeline s karakterističnim načinom korištenja i specifičnim kulturnim identitetom,
- izgrađeni krajobraz ili pretežito urbana struktura (i tehničko-tehnološka) je antropogenim zahvatima posve izmjenjeni prirodni ili kultivirani krajobraz.

Kultivirane i izgrađene krajobrazne strukture, stvarane u dugom vremenskom slijedu čovjekovim nastojanjem da životni prostor oplemeni i prilagodi svojim potrebama nazivamo kulturnopovjesnim krajobrazima.

Vrednovanje krajobraza jedno je od neophodnih polazišta u vrednovanju prostora u cjelini. Svaki krajobraz sadrži četiri osnovne komponente: reljef (planine, gorja, obronci, nizine,...), vegetaciju, vode i antropogene elemente.

Brojna raznovrsnost i vrijedna dobra prirodne i graditeljske baštine isprepletenih u jedinstvenim krajobraznim strukturama dio su resursne osnovice gospodarskog razvitka (osobito u turizmu), ali i temelj očuvanja identiteta zavičaja današnje i buduće generacije.

3.6.2.1. Krajobrazna regionalizacija

Za potrebe Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske izvršena je krajobrazna regionalizacija prostora na 16 osnovnih krajobraznih jedinica, od kojih su u Županiji zastupljene dvije: Panonska gorja i Bilogorsko-moslavački prostor, koji se obzirom na evidentne razlike u vegetaciji i količini antropogenih elemenata ipak može razdvojiti na dvije bitno različite cjeline: Bilogoru, te pleistocenske ravnjake i doline Česme i Ilove.

Za svaku krajobraznu jedinicu ukratko su dana osnovna fizionomija, naglasci i posebne vrijednosti te načini ugrožavanja i degradacije.

Obilaskom prostora Županije, te analizom raspoloživih podataka o reljefu, vegetaciji, vodi i antropogenim elementima unutar krajobraznih jedinica, utvrđen je čitav niz karakterističnih krajobraza, te točki i poteza značajnih za njihove panoramske vrijednosti. Isti su dani načelno, a razradit će se i detaljnije kvalitativno analizirati Krajobraznom osnovom Županije, koju treba u najskorije vrijeme uspostaviti i koja mora biti jedna od najznačajnijih prostornoplanerskih podloga.

Panonska gorja:

Papuk (Ravna gora) i Moslavačka gora

Prostorno odvojeni, ali krajobrazno veoma slični izolirani gorski masivi različitog petrografskog sastava, bez dominantnih vrhova i sa postupnim prelazima u obliku prstenasto položenih brežuljaka. Mnoštvo potočića i nekoliko rijeka (potoka) sa kamenitim i šljunčanim dnom, čestim brzicama i "vodopadima" te zanimljivim kanjonskim dijelovima. Značajne površine različitih šumskih vrsta sa rijetkim proplancima i pašnjacima.

Gotovo nenaseljena područja sa po nekoliko preostalih slikovitih malih naselja i zaselaka, te većim naseljima tek na obroncima, u prostranijim izdvojenim rječnim dolinama i na izlazima rijeka iz masiva.

Mogu se izdvojiti slijedeći karakteristični krajolici:

- prirodni krajolici;
 - gorske i brdske šume različitih vrsta sa proplancima i potočnim dolinama,
- kultivirani krajolici;
 - šume sa izoliranim brdskim raštrkanim naseljima, voćnjacima, pašnjacima te manje prisutnim vinogradima i oranicama,
 - naselja u izoliranim dolinama rijeka i potoka sa oranicama i livadama u dolini te voćnjacima (rjeđe vinogradima) i šumama na obroncima

Ugroženi su:

- napuštanjem i zarastanjem u šumsku vegetaciju manjih poljoprivrednih površina (voćnjaka, vinograda, livada i oranica), proplanaka i šumskih puteljaka,
- napuštanjem i propadanjem naselja.

Bilogorsko-moslavački prostor:

Osnovna krajobrazna jedinica koja se obzirom na evidentne razlike u vegetaciji i količini antropogenih elemenata ipak može razdvojiti na dvije različite cjeline.

Bilogora

Naglašeni izduženi hrpt i obronci preko 200 m nadmorske visine sa postupnim prelazom u obliku rebrasto položenih brežuljaka. Mnoštvo potočića gotovo nizinskih karakteristika (glinovito dno, relativno mali padovi, u pravilu veća akumulacija od erozije,...). Pretežno šumoviti predjeli sa rubno prisutnim antropogenim elementima.

Gotovo nenaseljeno područje sa manjim naseljima uz potoke i nekoliko preostalih zaselaka na obroncima.

Mogu se izdvojiti slijedeći karakteristični krajolici:

- prirodni krajolici;
 - brdske šume hrasta kitnjaka, graba i bukve sa proplancima i potočnim dolinama,
- kultivirani krajolici;
 - šume sa izoliranim raštrkanim naseljima, voćnjacima, pašnjacima te manje prisutnim vinogradima i oranicama,
 - naselja u dolinama rijeka i potoka sa oranicama i livadama u dolini i vinogradima, voćnjacima i šumama na obroncima

Ugroženi su:

- napuštanjem i zarastanjem u šumsku vegetaciju manjih poljoprivrednih površina (voćnjaka, vinograda, livada i oranica), proplanaka i šumskih puteljaka,
- napuštanjem i propadanjem naselja,
- neprikladnom izgradnjom na pejzažno eksponiranim lokacijama.

Ravnjaci i doline Česme i Ilove

Široki valoviti prostor pleistocenskih ravnjaka i dolina rijeke Česme i Ilove, te mnoštva potoka nizinskog karaktera, između 100 i 150 m nadmorske visine, sa rubno naglašenim pobrđem Bilogore, Moslavačke gore, Papuka i Ravne gore 150 do 200 m nadmorske visine.

Pretežno kultivirani predjeli oblikovani tokom mlađe kolonizacije i kasnije, sa više manjih i nekoliko većih kompleksa nizinskih šuma uz rijeke (ostataka nekada velikih šumskih močvarno-poplavnih površina), livadama na pretežito nižim terenima, te oranicama i naseljima na ocjeditim brežuljcima i pobrđima.

Mogu se izdvojiti slijedeći karakteristični krajolici:

- prirodni krajolici;
 - nizinske šume hrasta lužnjaka, poljskog jasena, crne johe, topole,...
- kultivirani krajolici;
 - naselja na pobrđima sa oranicama, livadama, vinogradima i voćnjacima te mješanim šumama u pozadini,
 - izdužena, ušorena naselja na valovitim ravnima sa oranicama, livadama (i šumama),
 - veliki šaranski ribnjaci,
- izgrađeni krajolici;
 - Bjelovara i Daruvara, te Garešnice, Čazme i Grubišnog Polja.

Ugroženi su:

- napuštanjem i zarastanjem vinograda i oranica u livadnu i šumsku vegetaciju,
- napuštanjem i propadanjem naselja s jedne strane te nepotrebnim širenjem građevinskih područja i arhitektonski i urbanistički neprikladnom izgradnjom s druge,
- neprikladnom izgradnjom na pejzažno eksponiranim lokacijama,
- geometrijskom regulacijom vodotoka i agromeliorativnim zahvatima s gubitkom poplavnih površina, potočnih šumaraka i živica,
- zapuštanjem i zarastanjem velikih šaranskih ribnjaka.

3.6.2.2. Procjena stanja

Potreba odgovarajućeg vrednovanja, obzirnog korištenja i adekvatne zaštite čitavog prostora, a ne samo pojedinih iznimnih predjela uočena je tek "nedavno", tako da čak ni druga generacija prostornih planova "bivših" općina nije obraćala previše pažnje krajoliku kao resursnoj osnovici i nosiocu identiteta zavičaja.

Pojam krajolika u postojećim prostornim planovima upotrebljavan je uglavnom u kontekstu:

- primjene Zakona o zaštiti prirode, kategorije "značajni krajolik", a koja se obzirom na postavljene kriterije i potrebu dodatnog razrađivanja režima uređenja prostora koristila relativno rijetko (posebno za kultivirane krajolike), a i tada se obično nije kretalo dalje od evidentiranja i eventualno utvrđivanja samo načelnih smjernica zaštite,

- primjene Zakona o zaštiti spomenika kulture, kategorije "urbanistička cjelina", a koja se koristila uglavnom za uže povjesne jezgre gradskih naselja (u Županiji samo Bjelovara i Daruvara), dok je pojam "ruralne cjeline" korišten samo deklarativno, te nikakvu stvarnu zaštitu nije pružao.

Prirodni krajolici (pretežito gorske, brdske i nizinske šume različitih vrsta) su relativno dobro očuvani (prvenstveno zahvaljujući dosljednoj primjeni Zakona o šumama), a osim naprijed navedenim, ugroženi su i devastacijama lokalnog tipa:

- nekontroliranim odlaganjem otpada,
- površinskim rudokopima (kamenolomi, šljunčare,...) sa najčešće neadekvatno rješanim odlaganjem jalovine.

Kultivirani krajolici (različite kombinacije šuma, ruralnih naselja i poljoprivrednih površina, veliki šaranski ribnjaci) su jednim dijelom već znatno devastirani (najčešće izgrađeni dijelovi) prvenstveno zbog bitnih promjena standarda življenja i načina poljoprivredne proizvodnje, potcjenjivanja i zanemarivanja ruralnih i urbaniziranih sredina (pa i u sadašnjim prostornim planovima), zanemarivanja graditeljske tradicije i internacionalizacije znatnog dijela novije izgradnje (i 70-tih i 80-ih popularnih tipskih projekata).

Izgrađeni krajolici su također dobrim dijelom "devastirani" internacionalizacijom pretežitog dijela novije izgradnje (i urbanističkog planiranja). Pri planiranju novih gradskih i prigradskih naselja premalo pozornosti se posvećivalo formiranju jedinstvene slike grada, a vodeći računa o njegovom topografskom smještaju, odnosu prema okolini, načinu oblikovanja gradske strukture (organički ili planirani grad), osnovnoj tlocrtoj matrici, urbanim akcentima (ulice, trgovi, javne zgrade,...), materijalima i konstrukcijama. Jedini nosioci identiteta gradova postale su u stvari uže povijesne jezgre (Bjelovara i Daruvara) koje su štice kao urbanističke cjeline.

3.6.3. Prirodna baština

Na području Bjelovarsko-bilogorske županije zaštita prirodne baštine do sada se provodila na više načina i nivoa, a jedan od važnijih (ali gotovo neiskorištenih) je zaštita temeljem Zakona o zaštiti prirode, a koja se provodi:

- određivanjem dijelova žive i nežive prirode koji imaju osobitu zaštitu Republike Hrvatske,
- osiguravanjem racionalnog korištenja prirode i njenih dobara,
- sprečavanjem štetnih zahvata i osiguravanja što povoljnijih uvjeta održavanja i slobodnog razvoja prirode,
- donošenjem dugoročnih i kratkoročnih planova,
- provedbom prostornih planova, odnosno mjerama zaštite zaštićenih dijelova prirode.

Zakon o zaštiti prirode predviđa osam kategorija prostorne zaštite (nacionalni park, park prirode, strogi rezervat, posebni rezervat, park-šuma, zaštićeni krajolik, spomenik prirode i spomenik parkovne arhitekture), te pojedine biljne i životinjske vrste.

3.6.3.1. Prostorni objekti zaštite

Prostornim planovima "bivših" općina (izrađenim pretežito 1978. godine), kao dijelovi prirode koji temeljem Zakona o zaštiti prirode zaslužuju osobitu zaštitu Republike Hrvatske, prepoznati su i evidentirani brojni lokaliteti. Obzirom na karakter Županije to su većinom šumske i ribnjačke površine, kontaktne zone kultiviranih krajolika i šumskih predjela, te nešto artificijelno oblikovanih prostora. Najveći dio površine otpada na zaštićene krajolike, a evidentirano je čak i dvanaest posebnih rezervata šumske vegetacije.

Uz to, temeljem Zakona o šumama prostornim planovima "bivših" općina evidentirane su i relativno velike zaštitne šume uz veća naselja (Čazmu, Garešnicu, Daruvar, Hercegovac,...) kao ekološka uporišta intenzivnom izgradnjom napadnutih područja, prostori za rekreaciju građana u prirodi, a koje su planiranjem adekvatno raspoređenih gradskih zelenih površina trebale biti i neposredne veze naselja sa ukupnom prirodom.

Strategijom i Programom prostornog uređenja Republike Hrvatske planiran je i Park prirode Papuk, koji bi se jednim dijelom prostirao i područjem naše Županije. Park prirode je trebao obuhvaćati 746 km² centralnog masiva Papuka i manjih dijelova Ravne gore i Krndije. Međutim, Zakonom o proglašenju Parka prirode "Papuk" ukupna površina je smanjena na 336 km² i to tako da je "otpao" upravo dio koji se prostirao područjem Bjelovarsko-bilogorske županije.

Pregled evidentiranih lokacija raščlanjen je po osnovnim krajobraznim jedinicama, s tim da je bilogorsko-moslavački prostor razdvojen na Bilogoru, te ravnjake i doline Česme Ilove, a panonska gorja na Moslavačku goru, te Papuk i Ravnu goru, obzirom na većim dijelom rasprostranjene različite tipove staništa i šumskih zajednica.

Moslavačka gora

Posebni rezervati šumske vegetacije

Ferenčić brdo, Kaluđerov grob, Javoričko vrelo, Sopino brdo

Zaštićeni krajolici

Garić-Podgarić, Mlinska rijeka-Pleterac

Zaštitne šume

Radašin jarak

Papuk i Ravna gora

Posebni rezervati šumske vegetacije

Komnenić brdo (odjel 118 Javornik), Skupiduša (odjeli 9, 10, 11 i 12 Javornik), Vrani kamen-Skoblar

Park-šume

Julijeva šuma (Rimska šuma, odjel 118.Vrani Kamen)

Zaštićeni krajolici

Dolina Bijele, Petrov vrh, Vrani kamen-Skoblar

Zaštitne šume

Ravna gora

Bilogora

Posebni rezervati šumske vegetacije

Trnovka (odjeli 47b i 48b)

Park-šume

Kamenitovac

Zaštićeni krajolici

Kupinovac-Trnovka, Manduševac (sjeverno od ceste V. Trojstvo-Šandrovac), Lončarica

Ravnjaci i doline Česme i Ilove

Posebni rezervati šumske vegetacije

Šuma Petkovača, Trupinski gaj, Šuma Česma (odjel 49a), Zdenački gaj

Park-šume

Bedenik (odjeli 8 do 11)

Prostorni plan Bjelovarsko-bilogorske županije
POLAŽIŠTA

3. Prostorno razvojne i resursne značajke; 3.6. Zaštita okoliša, prirodne i kulturne baštine

Zaštićeni krajolici

Šuma Zobikovac, Šuma Međuvođe, Konjska rijeka (uz cestu Raići-Veliki Bolč), Prespinjača, Ribnjaci Kaniška Iva, Ribnjaci Siščani, Ribnjaci Blatnica, Ribnjaci Narta, Ribnjaci Končanica

Zaštitne šume

Trupinski gaj, Šuma Petkovača, Brestovačka šuma, Varoški lug, Cerik, Bukovina, Polom, Mičkovina, Lipovac

Naselja

Spomenici prirode

Stablo pitomog kestena u selu Lasovac, Stablo ginka u Daruvaru, Stablo lipe u Starom Štefanju

Spomenici parkovne arhitekture

Park na Trgu Eugena Kvaternika u Bjelovaru, Park dvorca Jankovića u Daruvaru, Park lječilišta Daruvarske toplice

Pregled:

KATEGORIJA	Moslavačka gora	Bilogora	Papuk i Ravna gora	Pobrđa i aluvijalne ravni	Naselja	Ukupno
Posebni rezervati (šumske vegetacije)	4	1	3	4		12
Park-šume		1	1	1		3
Zaštićeni krajolici	2	3	3	9		17
Spomenici prirode (botanički)					4	4
Spomenici parkovne arhitekture					3	3
Ukupno	6	5	7	14	7	39
Zaštitne šume (zaštita naselja)	1		1	9		11
Ukupno	1		1	9		11
Svega	7	5	8	23	7	50

Iako su Prostornim planovima općina prepoznati i evidentirani brojni lokaliteti, postupak proglašavanja zaštićenim djelovima prirode započet je tek za nekolicinu.

Uvidom u evidenciju Državne uprave za zaštitu prirode i okoliša utvrđeno je da se kao zaštićeni dijelovi prirode na području Bjelovarsko-bilogorske županije vodi samo:

Spomenik prirode

(zaštićen temeljem Zakona o zaštiti prirode)

Stablo ginkgo biloba u Daruvaru

Par stabala (muško i žensko) ginkga biloba u gradskom parku grofa A. Jankovića. Jedna od najvećih i najstarijih u Hrvatskoj (zasađena oko 1790. godine).

Do sada nije osnovana ni jedna javna ustanova temeljem Zakona o zaštiti prirode određena za upravljanje zaštićenim područjima, niti su donešene mjere zaštite i gospodarenja, odnosno organizirana čuvarska služba.

3.6.3.2. Zaštićene biljne i životinjske vrste

Na području Županije nema endemičnih svojti, a najugroženije su (kao i u cijeloj Hrvatskoj) vrste i svojte vezane na močvarne i poplavne površine, te oranice i travnjake. Manji dio je ugrožen branjem, sakupljanjem, lovom i ribolovom, a veći drugim ljudskim aktivnostima, koje za posljedicu imaju onečišćenje, te izmjene pa i nestanak prirodnih staništa.

Pojedine biljne i životinjske vrste (uglavnom ugrožene branjem i sakupljanjem), a kojih većina ima staništa i na području Županije, zaštićene su pravilnicima o njihovoj zaštiti.

3.6.3.3. Prostori zaštićeni temeljem odredbi Zakona o šumama

Uvidom u Gospodarsku osnovu Uprave šuma Bjelovar utvrđeno je da je stvarno proglašen veći broj zaštitnih šuma i šuma s posebnom namjenom (a kojih je jedan dio prostornim planovima "bivših" općina bio predviđen za zaštitu temeljem Zakona o zaštiti prirode) i to:

Šume s posebnom namjenom - za odmor i rekreaciju (zaštićene samo temeljem Zakona o šumama)

Šuma Bedenik

U Gospodarskoj jedinici "Bedenik" odjeli 8 a, b i c, 9 a, b, c, d i f, 10 a, b i c, te 11 a, b i c, ukupne površine 129,38 ha, za odmor i rekreaciju građana Bjelovara.

Šuma Jelinac

U Gospodarskoj jedinici "Bjelovarska bilogora" odjeli 99 a, c, d, e i f, te 100 a, b, c i d, ukupne površine 22,25 ha, za odmor i rekreaciju građana Bjelovara. Predviđena je i izgradnja manje akumulacije, koja bi se također koristila i za odmor i rekreaciju.

Šuma Ilovski lug

U Gospodarskoj jedinici "Međuvođe-Ilovski lug" odjeli 1 a i b, ukupne površine 27,04 ha, za odmor i rekreaciju građana Garešnice.

Julijeva šuma

U Gospodarskoj jedinici "Vrani kamen" odjeli 118 g, g, h, i i j, ukupne površine 20,43 ha, za odmor i rekreaciju građana Daruvara. Predviđa se uređenje kao park-šume.

Prespinjača

U Gospodarskoj jedinici "Zdenački gaj-Prespinjača" odjeli 51 c i d, te 52 a, b i c, ukupne površine 38,89 ha, za odmor i rekreaciju građana Garešnice.

Šume s posebnom namjenom - znanstvena istraživanja (zaštićene samo temeljem Zakona o šumama)

Šuma Slatki potok

U Gospodarskoj jedinici "Brđevačka Bilogora" odjeli 28 f, g i h, ukupne površine 42,90 ha zbog provođenja pokusa sa unošenjem crnogorice.

Šuma Česma

U Gospodarskoj jedinici "Česma", odjelu 25 f, ukupne površine 1,10 ha zbog zaštite i promatranja legla orla štekta.

Šume s posebnom namjenom-proizvodnja sjemenskih sastojina (zaštićene samo temeljem Zakona o šumama)

U više gospodarskih jedinica ("Čazmanske nizinske šume", "Međuvođe-Ilovski lug",...), ukupne površine 236,39 ha.

Zaštitne šume - zaštita erozionih područja (zaštićene samo temeljem Zakona o šumama)

Dolina rijeke Bjele

U gospodarskoj jedinici "Javornik", odsjeci 1 c, 20 b, 21 a i b, 22 f, 23 a, 24 d, 26 f, 27 h, 28 c, 139 b i c, 140 d, 148 d, 158 d i g, 160 b i 172 k, ukupne površine 136,26 ha.

Zaštitnom šumom obuhvaćeni su i evidentirani Posebni rezervati šumske vegetacije Komlenić brdo i Skupiduša, te dio evidentiranog Značajnog krajolika dolina Bjele.

Južne padine Papuka

U gospodarskoj jedinici "Vrani kamen" odsjeci 8 e, 16 b, 46 b, 59 b, 73 b, 97 f, 131 e i i, 132 c i e, 134 d, 136 c, 137 g, 143 b, 147 b, 148 g i 153 d, ukupne površine 86,25 ha.

Prostorni plan Bjelovarsko-bilogorske županije
POLAŽIŠTA

3. Prostorno razvojne i resursne značajke; 3.6. Zaštita okoliša, prirodne i kulturne baštine

Pregled

KATEGORIJA	Moslavačka gora	Bilogora	Papuk i Ravna gora	Pobrđa i aluvijalne ravni	Naselja	Ukupno
Spomenici prirode (botanički)						1
Ukupno						1
Šume s pos. namj. (za odmor i rekreaciju)				4		5
Šume s pos. namj. (za znanstvena istraživanja)		1			1	2
Šume s pos. namj. (za proiz. šumskog sjemena)					7	7
Zaštitne šume (zaštita erozionih područja)			2			2
Ukupno		1	2	12		16
Svega		1	2	12	2	17

3.6.3.4. Procjena stanja

Kako je iz napred navedenog vidljivo, na području Bjelovarsko-bilogorske županije stvarno je temeljem Zakona o zaštiti prirode zaštićen samo jedan spomenik prirode, a temeljem Zakona o šumama oko 8,0 km² šumskih površina odnosno ukupno svega 0,3 % ukupne površine.

Prostornim planovima "bivših" općina (izrađenim pretežito 1978. godine), kao dijelovi prirode koji temeljem Zakona o zaštiti prirode zaslužuju osobitu zaštitu Republike Hrvatske, prepoznati su i evidentirani brojni lokaliteti ukupne površine od cca 5% teritorija Županije (Hrvatska sada 8 % teritorija, a planirano je 16%).

Međutim, obzirom na vrijeme proteklo od godine izrade prostornih planova Općina tijekom kojeg velika većina evidentiranih lokaliteta nije bila zaštićena, prije eventualnih pokretanja postupaka proglašavanja zaštićenim dijelovima prirode, trebalo bi provesti sveobuhvatnu revalorizaciju, naročito evidentiranih posebnih rezervata šumske vegetacije, a obzirom da se oni i osnivaju u cilju zaštite jedne ili više neizmjenjenih sastojina i praćenja njihovog prirodnog razvoja sa što je moguće manjim utjecajem čovjeka.

Također treba uočiti da je čak 12 evidentiranih posebnih rezervata šumske vegetacije više rezultat bivšeg teritorijalnog uređenja države (općine kao zatvorene jedinice) i sustava prostornog planiranja (nedostatak odnosno mali utjecaj regionalnih prostornih planova). Tendencija je bila da svaka općina ima posebne rezervate svake šumske zajednice prisutne na njenom teritoriju (pa možda i bez obzira na stvarnu vrijednost lokacije), tako da je na primjer na području Moslavačke gore bilo evidentirano čak četiri posebna rezervata šumske vegetacije u principu iste šumske zajednice.

Temeljem razgovora sa predstavnicima Uprave šuma Bjelovar i obilaska manjeg broja evidentiranih lokaliteta, može se zaključiti, da je u evidentiranim posebnim rezervatima na relativno pristupačnim pobrđima i aluvijalnim ravnima, te Bilogori i Moslačkoj gori, priroda utjecajem čovjeka (gospodarenjem šumama jednostavnom biološkom reprodukcijom, melioracijama,...) već znatno izmjenjena u odnosu na stanje 1978. godine. Međutim, na nepristupačnim lokalitetima Papuka i Ravne gore, te lokalitetima koji su bili zaštićeni temeljem Zakona o šumama (zaštita od erozije), sačuvan je izvjestan broj lokaliteta sa neizmjenjenom ili neznatno izmjenjenom prirodom (Dolina rijeke Bijele - Komnenić brdo, Vrani kamen - Skoblar).

Kod evidentiranih zaštićenih krajolika situacija je nešto povoljnija (iako se zbog ekspanzije na prvi pogled čini čak i lošija), obzirom da su motivi zaštite bili pretežito pejzažnog karaktera, te da je većina evidentiranih lokaliteta u stvari bila kombinacija prirodnih (šumskih) i kultiviranih predjela (krajolici karakteristični za pojedina područja Županije). Najuočljivije izmjene u odnosu na stanje iz 1978. godine dogodile su se većinom u kultiviranim dijelovima zbog razloga pobrojanih u poglavlju A 3.6.2.2..

Zadnjih godina je zbog izmjenjenih gospodarskih uvjeta (zamiranja ekstenzivnog i poluintenzivnog uzgoja ribe) došlo do propadanja i zapuštanja šaranskih ribnjaka, što bi za posljedicu moglo imati prirodno zaraštanje, pa i isušivanje tih jedinica preostalih močvarnih staništa Županije.

Prostorni plan Bjelovarsko-bilogorske županije
POLAŽIŠTA

3. Prostorno razvojne i resursne značajke; 3.6. Zaštita okoliša, prirodne i kulturne baštine

Pojedine ugrožene biljne i životinjske vrste (ne sve) su zaštićene i na području Županije, te se situacija na prvi pogled čini relativno dobra. Međutim, obzirom da staništa, kao što je iz naprijed navedenog vidljivo, u pravilu nisu zaštićena ni kao lokacije (botanički i zoološki rezervati), a pogotovo ne kao ekosustavi, iste su i dalje vrlo ugrožene sve većim promjenama prirodnih biotopa.

3.6.4. Kulturna baština

3.6.4.1. Pregled registriranih, preventivno zaštićenih i evidentiranih kulturnih dobara

Na području Bjelovarsko-bilogorske županije zaštita kulturne baštine do sada se provodila na više načina i nivoa. Državna uprava za zaštitu kulturne baštine (nadležni konzervatorski odjeli) je registrirala i preventivno zaštitila relativno mali broj spomeničkih područja i cjelina te pojedinačnih kulturnih dobara, a kategorizacija nikada nije do kraja provedena.

Prostornim planovima "bivših" općina (izrađenim pretežito 1978. godine) evidentiran je još znatan broj kulturnih dobara (prvenstveno povjesnih naselja i dijelova naselja, arheoloških lokaliteta i sakralnih građevina), od kojih tijekom narednog dvadesetogodišnjeg razdoblja gotovo niti jedno nije registrirano ili preventivno zaštićeno.

Pregled (stanje 1998. godine):

KULTURNO DOBRO	REGISTRIRANO	PR. ZAŠTICENO	EVIDENTIRANO	UKUPNO
Kulturna dobra svega	87	24	50	161
Krajolici-krajobrazne cjeline sveukupno				
Kulturni krajolici				0
Kultivirani krajolici				0
Spomenička područja i cjeline sveukupno	11	2		13
Povijesna naselja i dijelovi naselja ukupno	2	1	38	41
Naselja gradskih obilježja	2	1	2	5
Naselja gradsko-seoskih obilježja				0
Naselja seoskih obilježja			36	36
Arheološki lokaliteti i zone ukupno	6		67	73
Povijesno memorijalna područja ukupno	3	1	2	6
Groblja	1	1		2
Spomen područja	2		2	4
Vrtna i parkovna arhitektura ukupno				0
Građevinski sklopovi sveukupno	3			3
Pojedinačna kulturna dobra sveukupno	73	22	50	145
Sakralne građevine ukupno	29	13	37	79
Crkve	22	10	14	46
Filijalne crkve i kapele	7	3	20	30
Poklonci, zvonare, kalvarije, raspela, pilovi			3	3
Civilne građevine ukupno	19	7	7	33
Stambene građevine	3	1	1	5
Građevine javne namjene	16	6	2	24
Gospodarske građevine			4	4
Fortifikacijske građevine ukupno	4		1	5
Inženjerske građevine ukupno				0
Spomen objekti ukupno	21	2	5	28

Međutim, kako je obzirom na sve gore navedeno, te novije tendencije u zaštiti kulturne baštine, zatečeno stanje (1998. godina) valorizacije i zaštite kulturnih dobara ocjenjeno kao nezadovoljavajuće, za potrebe izrade ovog Plana izrađena je "Konzervatorska podloga za Prostorni plan Bjelovarsko-bilogorske županije" (Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine, Konzervatorski odjel Zagreb, Zagreb 2001. godine).

Konzervatorskom podlogom je umjesto prostornom planovima "bivših" općina evidentiranih 157, evidentirano čak 550 kulturnih dobara, među kojima i sa prostorno-planerskog stanovišta najznačajnijih 8 kulturnih i kultiviranih krajolika (ukupne površine 1715,15 km² ili 65% ukupne površine županije), 1 gradsko-seosko i 8 seoskih naselja, 138 arheoloških lokaliteta i zona, te niz drugih pojedinačnih kulturnih dobara.

Istom je izvršena i preliminarna kategorizacija, odnosno podjela na dvije osnovne kategorije, "kulturna dobra nacionalnog i regionalnog značaja" i "ostala kulturna dobra".

Prostorni plan Bjelovarsko-bilogorske županije
POLAŽIŠTA

3. Prostorno razvojne i resursne značajke; 3.6. Zaštita okoliša, prirodne i kulturne baštine

Pregled (stanje po Konzervatorskoj podlozi):

KULTURNO DOBRO	NACION. I REGION. ZNAČAJ			UKUPNO	LOKALNI ZNAČAJ			UKUPNO	SVE UKUPNO
	REGISTR.	PR. ZAST.	EVIDENT.		REGISTR.	PR. ZAST.	EVIDENT.		
Kulturna dobra svega	59	15	131	205	28	14	419	461	666
Krajolici-krajobrazne cjeline sveukupno	0	0	8	8	0	0	0	0	8
Kulturni krajolici			5	5			0	0	5
Kultivirani krajolici			3	3			0	0	3
Spomenička područja i cjeline . sveukupno	7	1	23	31	4	1	245	250	281
Povijesna naselja i dijelovi naselja . ukupno	1	1	6	8	1	0	41	42	50
Naselja gradskih obilježja	1	1		2	1		2	3	5
Naselja gradsko-seoskih obilježja				0			1	1	1
Naselja seoskih obilježja			6	6			38	38	44
Arheološki lokaliteti i zone ukupno	6	0	14	20	0	0	197	197	217
Povijesno memorijalna područja ... ukupno	0	0	0	0	3	1	4	8	8
Grobilja				0	1	1	2	4	4
Spomen područja				0	2		2	4	4
Vrtina i parkovna arhitektura ukupno			3	3			3	3	6
Građevinski sklopovi sveukupno	2	0	3	5	1	0	7	8	13
Pojedinačna kulturna dobra sveukupno	50	14	97	161	23	13	167	203	364
Sakralne građevine ukupno	27	7	65	99	2	6	89	97	196
Crkve	21	6	21	48	1	4	15	20	68
Filijalne crkve i kapele	6	1	33	40	1	2	58	61	101
Poklonci, zvonare, kalvarije, raspela, pilovi			11	11			16	16	27
Civilne građevine ukupno	19	7	29	55	0	5	78	83	138
Stambene građevine	3	1	11	15			14	14	29
Građevine javne namjene	16	6	14	36		5	44	49	85
Gospodarske građevine			4	4			20	20	24
Fortifikacijske građevine ukupno	4	0	1	5	0	0	0	0	5
Inženjerske građevine ukupno	0	0	2	2	0	0	0	0	2
Spomen objekti ukupno	0	0	0	0	21	2	0	23	23

3.6.4.2. Procjena stanja

Kulturna dobra kao integralni dio ukupnog prostora izložena su trajnim utjecajima, a dodatno su ugroženi i zbog često vrlo izraženog sukoba interesa zaštite i očuvanja s jedne strane, te vlasnika i drugih korisnika prostora s druge:

- područje evidentiranog kulturnog krajolika I. kategorije Ravna Gora-Papuk, zbog iskorištavanja mineralnih sirovina, izgradnje gospodarskih i infrastrukturnih građevina i drugih pritisaka razvoja,
- praktički svi ruralni dijelovi Županije (pa tako i područja evidentiranih kulturnih krajolika I. i II. kategorije i povijesna naselja), zbog bitnih izmjena standarda življenja i načina poljoprivredne proizvodnje, te zanemarivanja tradicijskog graditeljstva (na područjima s negativnim demografskim procesima i zbog zapuštanja i zarastanja u šumsku vegetaciju voćnjaka, vinograda, pašnjaka i drugih poljoprivrednih površina, te nestajanja dijelova pa i čitavih naselja) i drugih pritisaka razvoja,
- gradska povijesna naselja, zbog bitnih izmjena standarda življenja, prometa i drugih pritisaka razvoja,
- prigradske zone praktički svih gradskih naselja, zbog diskonuiteta u povijesnom razvoju i promjena morfologije naselja, preizgrađenosti i neadekvatne izgradnje,
- sva pojedinačna kulturna dobra, zbog bitnih izmjena standarda življenja, visokih troškova održavanja i nedefiniranih mjera motiviranja vlasnika za bolju zaštitu i očuvanje kulturnih dobara.

Ako svemu gore navedenom dodamo i činjenicu da je za sada u stvari vrlo mali postotak kulturnih dobara registriran ili preventivno zaštićen, ne čudi činjenica da su relativno dobro zaštićene i očuvane (bez obzira na neke nedovoljno osmišljene zahvate) u pravilu samo urbane cjeline i sakralne građevine, a da je većina povijesnih ruralnih naselja i drugih pojedinačnih kulturnih dobara kritično ugrožena.

Za trajanja Domovinskog rata na našem području oštećen je jedan (manji) broj kulturnih dobara (što je dijelom već sanirano).